

gur« i den illegale periode. Et mindre pænt udtryk for den allerede kendte kendsgerning, at Gørtz ikke i samme grad som den lille stab deltog i og dermed havde føling med det illegale arbejde. Forfatteren medgiver dog, at dette var en bevidst, og nødvendig, disposition fra den kommanderende generals side. Alligevel bebrejder han Gørtz for ikke at have haft tilstrækkelig snor i især Schjødt-Eriksen, som må være i A. R. Jørgensens tanker, når han i sine konkluderende betragtninger over Gørtz fremhæver, at »han var for ukritisk overfor sine nærmeste medarbejdere, som derved fik en dominerende indflydelse på ham«. I sin slutkarakteristik af den iøvrigt »overordentlige intelligente« Gørtz fremhæver forfatteren andre svagheder, f.eks. mangel på initiativ og fantasi samt en undertiden svigtende vurdering af situationer og forhold. F.eks. bebrejdes Gørtz for mangelfuld rådgivning af regeringen og mangelfuld planlægning for hæren forud for det tyske overfald den 29. august 1943 – et overfald som var til at forudse på baggrund af den militære udvikling. At Gørtz før 29. august afviste ethvert samarbejde med modstandsbevægelsen og slog hårdt ned på officerer som tog et selvstændigt initiativ, nøjes forfatteren med at konstatere. Derimod antyder han, at Gørtz indenfor rammerne af sine beføjelser kunne og burde have forberedt hæren på den illegale tilværelse, f.eks. ved at træne i discipliner, som personellet kunne drage nytte af »under jorden«.

Ordene »kunne« og »burde« optræder i det hele taget hyppigt i A. R. Jørgensens militære biografi over Ebbe Gørtz, og selv om fremstillingen såmænd er grundig og solid, forekommer den en kende for bagklog. Endelig kunne man ønske sig et decideret noteapparat. Selv om forfatteren i vid udstrækning løbende anfører sit kildema-

teriale i selve teksten, fremstår en del udsagn aldeles udokumenterede. F.eks. konstaterer forfatteren (s. 88), at »Englænderne havde en plan for et angreb til befrielsen af Danmark. Jylland skulle tages ved angreb over grænsen, og mod Sjælland skulle indsættes en faldskærmsbrigade. De københavnske søforter samt flådestyrker i Københavns havn skulle bombarderes«. Forfatteren konstaterer, at Gørtz ikke kendte eksistensen af denne plan. Hvis forfatteren her taler om en plan på et militært operativt niveau, må anmelderen tilstå, at den også er ham ubekendt.

Henrik Skov Kristensen

Befæstningsanlæg i Danmark 1858-1945. En statusrapport. (Miljøministeriet 1990). 80 s.

Tysk befæstningsbyggeri 1933-1945. Med hovedvægt på kystbefæstningsanlæggene i Danmark. (Miljøministeriet 1990). 59 s.

Mens en mængde gamle befæstningsanlæg i Danmark er fredede, er der ikke blevet truffet bestemmelser m.h.t. befæstningsanlæg fra den nyere tid. Spørgsmålet om disse anlægs fremtidige status er nu blevet taget op af Miljøministeriets Kommitterede i Kulturhistoriske Anlæggender, som i første omgang har iværksat en prisværdig registrering af anlæggene. Nærværende to publikationer indeholder en foreløbig redegørelse for dette projekt, som har været forestået af Orlogskaptajn Peter Thorning Christensen. Til at lave feltarbejdet har han bl.a. haft en række frivillige lokale grupper, som interesserer sig for emnet.

Statusrapporten behandler især tre grupper befæstningsanlæg:

1. Det der under store indenrigspolitiske stridigheder blev skabt i slutningen af forrige og i begyndelsen af dette

århundrede som led i den danske regerings bestræbelser på at holde Danmark uden for en krig gennem et stærkt forsvar koncentreret omkring København.

2. Den temmelig ukendte, men i sit koncept meget omfattende befæstningslinie, Sicherungsstellung Nord, som blev anlagt af Tyskland under 1. Verdenskrig tværs over Sønderjylland med henblik på at forsvare Tysklands daværende nordgrænse mod et britisk angreb fra nord.

3. Det tilsammen største kompleks af alle anlæg, nemlig den antiinvasionslinie som den tyske værnemagt lod opføre i Danmark under 2. Verdenskrig som led i den såkaldte Atlantvold.

Udover en registrering og beskrivelse af anlæggene gives en kort og kyndig indførelse i anlæggenes historiske baggrund. Med hensyn til anlæggenes fremtidige status, bevaringsværdige eller ikke, aner man en anbefaling, når det om anlæggene påpeges, at de udover at være vigtige krigshistoriske og militærarkitektoniske levn også har »vidtrækkende symbolværdi for befolkningen« og »afspejler vigtige epoker i såvel Danmarks- som Verdenshistorien«.

Netop omtalte symbolværdi har været årsagen til en til tider ophidset debat i dagspressen (især den vestjyske) om den fremtidige status for de befæstningsanlæg, som behandles selvstændigt i Miljøministeriets anden publikation: de tyske bunkers fra 2. Verdenskrig. Udgivelsen er en fuldstændig gengivelse af en tysk rapport i dansk oversættelse – en rapport som udgiverne meget rimeligt anslår er udarbejdet umiddelbart efter krigens afslutning på foranledning af det danske forsvar eller Kommissionen til Besigtigelse af de tyske Befæstningsanlæg, som arbejdede i 1945-46. Redegørelsen er tydeligvis udarbejdet af en tysk militærperson, som

har detail-indsigt i både den konstruktionsmæssige og militære baggrund for anlæggene. Det gør naturligvis redegørelsen til et værdifuldt dokument for specielt interesserede – og til lidt tung læsning for anmelderen. Som udgiverne påpeger, har redegørelsen karakter af en lærebog for befæstningsbygningsingeniører.

I forventning om en større skare af specielt interesserede syd for grænsen og af autencitets-hensyn har udgiverne valgt også at gengive den tyske originaltekst in extenso. Rent teknisk har man valgt at dele publikationen op i en dansk og en tysk del.

Skal man dømme efter den folkelige interesse for f.eks. de tyske bunkers, bør Miljøministeriet med de to meget flot udstyrede udgivelser – for statusrapportens vedkommende bl.a. farvefotos og akvareller – kunne nå et publikum, som er både større og anderledes end normalt til ministeriets publikationer.

Henrik Skov Kristensen

Erik Ninn-Hansen: *Ret færd mellem jura og politik*. (Munksgaard, 1990). 171 s.

Den lille bog dækker perioden fra 9. april 1940, da Erik Ninn-Hansen var gymnasieelev i Slagelse, til hans tilbagetræden som formand for Folketinget i oktober 1989. Om virksomheden i VKR-regeringen har Ninn-Hansen tidligere skrevet fyldigt i »Syv år for VKR« (1974); dette livsafsnit er derfor ikke med. Til gengæld fylder udlændingelov og administrationen af den godt 50 af bogens sider, altså den største del af den.

På denne baggrund bliver der ikke meget plads til livshistorien forud. Det, der er, er nogle knudepunkter. De giver hovedlinierne i Ninn-Hansens liv og